

B. WEIGL (1999). *Stereotypy i uprzedzenia etniczne u dzieci i młodzieży.* Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, ss. 154

Omawiana książka stanowi raport z szeroko zakrojonego projektu badawczego, realizowanego w latach dziewięćdziesiątych. Motywem podjęcia badań było przeświadczenie o tym, iż coraz większa wiedza o mechanizmach uprzedzeń nie przenosi się na oddziaływania praktyczne, zmierzające ku redukcji stereotypów i uprzedzeń. W efekcie powyższego założenia aspekt poznawczy badań – jak sugeruje autorka – miał charakter jedynie instrumentalny – służył bowiem opracowaniu programów edukacyjnych, minimalizujących uprzedzenia etniczne.

Autorka w znacznie skróconej formie przedstawia teorię dotyczącą stereotypów i uprzedzeń, omawiając nieco pobieżnie m.in. cechy stereotypów, podejście dyskryptywne i ewaluatywne oraz genezę stereotypów. Zastosowana przez autorkę pobieżna forma prezentacji dostępnej teorii, szeroko omawianej w literaturze przedmiotu, ma jednak swe uzasadnienie – autorka wszak koncentruje się na przeniesieniu wiedzy teoretycznej na praktykę społeczną. W części teoretycznej omawianej pracy odnaleźć można ciekawe połączenie pojęcia stereotypu i pojęcia „uprzedzenie”. Autorka przedstawia i jed-

nocześnie popiera pogląd mówiący o tym, iż stereotypy są niejako następstwem uprzedzeń, tj. selektywne przetwarzanie informacji dotyczy tych obiektów, co do których żywione są uprzedzenia. Stosowany przez autorkę rozdział definicyjny wydaje się być jednak mniej przejrzysty od powszechnie używanej terminologii wprowadzonej przez Allporta i kontynuowanej przez Aronsona, w której to stereotyp jest traktowany jako poznawczy komponent postawy, uprzedzenia – jako komponent emocjonalny, zaś dyskryminacja – jako komponent behawioralny.

Przedmiotem badań autorki były stereotypy etniczne u dzieci i młodzieży oraz ich geneza. Niewątpliwym atutem omawianego programu badawczego jest wielość i różnorodność stosowanych metod pomiaru stereotypowości spostrzegania przez osoby badane poszczególnych grup narodowych. Ciekawym i trafnym zabiegiem wydaje się również wprowadzenie do zestawu stereotypizowanych narodowości także grupy kontrolnej – narodu bądź nieistniejącego, bądź nie nacechowanego stereotypowo przez media.

W omawianych badaniach zajęto się także kwestią genezy stereotypów, analizując wpływ oddziaływań rodzicielskich i prasy. Badania oddziaływań rodzicielskich jako źródła stereotypów dotyczyły stereotypów etnicznych i stereotypów

plci. W przypadku tych pierwszych, badania wykazały istnienie zbieżności pomiędzy dziecięcymi i rodzicielskimi schematami, lecz zbieżność ta nie jest zbyt wysoka, lub też nie jest tak wysoka, jak można było zakładać na podstawie wiedzy teoretycznej. Badania dotyczące stereotypów płci wykazują z kolei zbieżność poglądów dzieci z poglądami dorosłych z pokolenia ich rodziców, lecz nie jest to zbieżność z poglądami rodziców badanych dzieci. Interesującym wydaje się również to, iż korelacje poglądów matek i ojców są wyższe niż matek i dzieci, te zaś z kolei są wyższe od korelacji poglądów ojców i ich dzieci. Autorka jednak nie podejmuje próby wyjaśnienia tego zjawiska.

Następnie opisane zostały programy edukacyjne, mające na celu modyfikację stereotypów i uprzedzeń etnicznych. Autorzy owych programów kierowali się dwoma celami, którymi było: 1) uświadomienie dzieciom, że istnieje fundamentalne podobieństwo między ludźmi, bez względu na ich przynależność do danej grupy społecznej, 2) wytworzenie u dzieci przekonania, iż w obrębie kategorii społecznej istnieje znaczna różnorodność. Dokonywano tego przy użyciu takich metod jak np. realizacja heurystyki dostępności, manipulacja tożsamością społeczną, ćwiczenie umiejętności tworzenia klas nadrzędnych, trening samoakceptacji i empatii oraz ćwiczenie umiejętności poszukiwania cech wspólnych (technika ta okazała się najefektywniejsza).

Omawiane przeze mnie badania i programy edukacyjne są ciekawą i istotną z punktu widzenia praktyki społecznej próbą przełamania wszechobecnej postawy dotyczącej stereotypów i uprzedzeń, postawy zakładającej, iż stereotypów z wielu względów nie można modyfikować. Opisane przez autorkę programy wychowawcze udowadniają jednak, iż nauczyciele i wychowawcy mogą skutecznie minimalizować stereotypy i uprzedzenia etniczne swych wychowanków.

Magdalena Grabowska